ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հետազոտականաշխատանք

Կազմակերպության տվյալներ • Անվանում, հասցե • Տնօրեն • Էլ.հասցե • Հեռախոս	«Մասնակցայինդպրոց»կրթականի իմնադրամ ՎահրամՍողոմոնյան masnakcayindproc@gmail.com +37493581908
Հետազոտության թեմա/վերնագիր • Հետազոտությանթեմա	Բուլինգի կանխարգելման ինտեգրումը արտադասարանական ընթերցանության դասաժամերին գրական օրինակներով
Ուսուցչիտվյալներ • Անուն, ազգանուն,հայրանուն • Մասնագիտություն • Հեռախոս • Էլ.հասցե • Դասավանդվող առարկաներ • Դասարաններ	Արփիկ Մուրադյան Բաբկենի Հայոց լեզու և գրականության ուսուցիչ +37494707792 muradyan.arpik@mail.ru Հայոց լեզու և գրականություն 5-9 դասարաններ

Ուսումնական հաստատությանտվյալներ • Անվանումը, հասցե • Հեռախոս • Էլ.հասցե (տնօրենության) • Webկայքիհասցե	Արարատ քաղաքի Պ. Սևակի անվան N2 հիմնական դպրոց, Շահումյան 16, ք. Արարատ 0236 4-12-59 ararat2@schools.am

Բովանդակությո
ւն

Ներածություն 3

Հիմնականբովանդակություն 4

Եզրակացություններ,առաջարկություններ 5

Օգտագործվածգրականությանցանկ 6

Հավելվածներ

Նպատակըեւ հետազոտականհարցը	Վերհանել կոնկրետ մեթոդներ, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի արտադասարանական ընթերցանության ժամերին նպաստել բուլինգի վերաբերյալ տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացմանը և դրա կանխարգելմանը 11-12 տարեկան աշակերտների շրջանում: Հարց-Ի՞նչպես կարելի է գրական օրինակներով կանխարգելել բուլինգը արտադասարանական ընթերցանության դասաժամերին միջին դպրոցում Արարատի հ.2 հիմնական դպրոցի օրինակով:
Ո՞րառանցքային կոմպետենցիային/կարող ունակությաննէ ուղղվածնպատակի ուսումնասիրությունը	Ինքնաճանաչողական և սոցիալական կարողունակություն
Հետազոտությանթիրախայինխումբըևշրջանակը /քանակ, սեռայինբաշխում/	Թիրախային խումբ՝ ուսուցիչներ, դպրոցականներ, կրթական ծրագրեր կազմողներ, որոշում կայացնողներ: Հետազոտության շրջանակ՝ 11-12 տարեկան 20 աշակերտներ, իգական՝ 12,արական՝ 8:

Օգտագործված հետազոտական մեթոդները, գործիքները (օրինակ՝քանակական հետազոտություն՝ հարցաթերթիկիմիջոցով, որակական հետազոտություն՝խոր ըինհարցազրույցիմիջ ոցովեւայլն)	Որակական հետազոտություն – դիտարկումներ, գրականության վերլուծություն Քանակական հետազոտություն – հարցաթերթիկի միջոց
Հետազոտության իրականացման ժամանակահատվածը	Օգոստոս – Սեպտեմբեր, 2023

Գրականությանակնարկ • Մեջբերումներարդեն արված հետազոտություններից, • Մեջբերումներ գրականությունից,տեղե կությանվստահելիաղբյո ւրներից: **<u>Պարտադիրէկատարել</u>**	Աշխարհում 13-ից 15 տարեկանաշակերտներիկեսը՝ շուրջ 150 մլն. երեխա, ասել է, որդպրոցումկամդպրոցիտարածքումհասակակ իցներիկողմիցբռնության է ենթարկվել. սա փաստում է ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի վերջին[զեկույցներից](#)մեկը: Երևույթը, որը «բուլինգ» անունունի, Հայաստանումնտարածված, սակայնչուսումնասիրվածխնդիր է:

<u>հղումաղբյուրին</u> **Հետազոտությանընթացքը**	Բուլինգը (անգլ. «bully»՝ կռվարար, բռնարար) անձինկատմամբկիրառվողագրեսիվվարքն է՝ հետապնդում, հոգեբանականտեռոր, ծեծ, հեգնանք, ծաղրանք, բամբասանքներիտարածում: Այնկարող է տեղիունենալցանկացածխմբում, բայցառավելվտանգավոր է դպրոցականներիշրջանում: Բուլինգըկարող է դրսևորվելինչպեսիրականկյանքում, այնպեսէլ՝ առցանց: Կիբեր-բուլինգըտեղի է ունենումսոցիալականցանցերի, SMS-ների, էլեկտրոնայինփոստիկամցանկացածայլառցանցհարթակներիմիջոցով: Վիճակագրությունայնմասին, թեդպրոցումտարեկանքանիերեխա է հասակակցիկողմիցբռնությանենթարկվում, Հայաստանումչկա: Թեպետխնդիրնառկա է, բայցայնհաճախչիդիտարկվումորպեսխնդիր, համարվում է «բնականոն, նորմալերևույթ», այդպատճառովէլհետազոտությունները, որոնքկչափենբուլինգիտարածվածությունը, բացակայումեն: Փոխարենըկանթվեր, թեքանիհանչափահաս է բուլինգիհականատեսեղել: Ըստայդմ՝ Հայաստանումերեխաների 38%-ը տեսել է՝ ինչպեսենհամայնքումերեխայիծեծում, իսկ 35%-ը նվազագույնը 1–5

	անգամդպրոցումծաղրանքիականատես է եղել: Սանշանակում է, որգրեթեյուրաքանչյուրերկրորդերեխանդպրոցումականատես է եղելբռնության: Կանբուլինգիտարբերտեսակներ. ֆիզիկական՝ հարվածել, թքել, հրմշտել, ուրիշիիրերինտիրանալկամջարդել, միտումնավորկամկոպիտշարժումներկատարել, որոնքկարողենվնասելմարդումարմինըկամգույքը, բանավոր՝ ծաղրել, սպառնալ, պիտակավորել, անհարկիսեռականբնույթիմեկնաբանություններանել, հոգեբանականկամսոցիալական՝ դիտավորյալխմբիցվտարել, չընդունել, բամբասանքներտարածել, վախեցնել, հասարակայնորենվարկաբեկել, սեռական՝ հպումներ, հարձակումներ, բռնիգործողություններ և այլն, կիբեր՝ նվաստացումներկամկիբերսադրանք՝ տեքստայինհաղորդագրություններ, սպառնալիքներ, անպարկեշտնկարներվիրավորականնյութերուղարկելըկամտարածելըինտերնետիկամայլտեխնոլոգիաներիմիջոցով:
	Ռետազոտությանհամատեքստըհասկանալու և խնդրիկարևորությունըընդգծելունպատակովկարևոր է ներկայացնելդասարանումառկաիրավիճակայի

	նմիջադեպերիցմեկը, որըշարժառիթդարձավարտադպրոցականընթերցանությանժամերինանդրադառնալբուլինգիերևույթին: 2022-23 ուսումնականտարումդասարանիտղամերիցմեկինկատմամբդասընկերներըվատվերաբերմունքէինդրսևորում. անվանումէինլացկան և «ղզիկ»: Վերջինսուներիանգիստբնավորություն, հուզական և զգայունէրեխաէր: Զրույցներնանարդյունքէին: Հետոմիքանիանգամստեղծեցինքայնպիսիիրավիճակներ, երբդիտարկվողտղանկարողացավդրսևորվելիսկականընկերոջ և համարձակիամադասարանցուպես: Աստիճանաբարբարձրացավնրաինքնագնահատականը և ամենինչիարթվեցումոռացվեց: Հիմանակոլեկտիվլիարժեքանդամ է և ընդունվում է ընկերներիկողմից: ԴասարանումբուլինգիկանխարգելմանարդյունավետգործընթացէրԹումանյանի «Գիքորը» պատմվածքիհիմանվրակազմակերպվածգրականդատը: Բացիայն, որսովորողներըծանոթանումէինբնագրին, նրանցմոտզարգացավստեղծարարությունը և ապրումակցումը, ինչպեսնաևբուլինգիդրսևորումներիվերլուծությունններըտվեցիննախնականգիտելիքներ: ՆախԳիքորըառանցիասկանալու և իրկամքինհակառակիհայտնվում է չարուանգութքաղաքայինմիջավայրում:

	Անխիղճվածառականըօգտվում է գյուղացիՅամբոյիմիամտությունից և առանցփոխհատուցմանօգտագործում է երեխայիաշխատուժը, որըշարունակենթարկվումէրիալածանքիուծաղրանքի, ծեծի և նույնիսկսովումէր: Այսերևույթներըերեխաներիմոտկարեկցանք և գութէինառաջացնում, զայրանումէինխանութպանի և ծառայողտղաներիվարքագծից: Արդյունքում՝ իրենցպատկերացնելովԳիքորիդերում, երեխաներըընդունումէին, որնրավիճակումհայտնվելըկյանքիմեծագույնչարիքէր և որըօգնությանկարիքուներ: Աշակերտներըշեշտումէին, որգոհիկարգավիճակումհայտնվածանձինանպաշտպանչենթողնի: Շատ ազդեցիկ էր նաև Նար-Դոսի «Մեր թաղը» նովելաշարի ուսուցումը: Քանի որ արդեն աշակերտները ծանոթ էին բուլինգի երևույթին, շատ հետաքրքիր ու քննադատական վերլուծություններ էին անում: «Թե ինչ եղավ, երբ շաքարամանից երկու կտոր շաքար պակասեց» նովելի հերոսը անընդհատ բուլինգի էր ենթարկվում սկեսրոջ և ամուսնու կողմից: Սա կնոջ նվաստացուցիչ դերում տիպիկ օրինակ է հայ գրականության մեջ: Երեխաները զարմացել էին, թե ինչպես կարելի է մանկահասակ երեխաներին առանց սկեսուրի թույլտվության համար երկու կոտր շաքար տալու համար պատժվել: Ամուսնու տված հարվածից մահանում է խեղճ ու թշվառ կինը,

	իսկ ամուսինը անտարբեր ասում է, թե ինչ է արել որ, ընդհամենը մի «մուշտի» է տվել: Սովորողները պատրաստակամություն էին հայտնում այսուհետև պաշտպանել բուլինգի ենթարկվող ցանկացած զոհի: Որոշեցին երբեք չդառնալ անտարբեր ու սառնասիրտ վկա: Նրանք գտնում էին, որ ընտանեկան բռնության դեպքերը ևս պետք է բարձրաձայնվեն և դիմեն համապատասխան իրավապաշտպան մարմիններին: Գրականստեղծագործությունների (որտեղառկաենքբուլինգիթեկուզանուղղակիդրսևորումներ) հանգամանալիցվերլուծություններըունենումենդրականազդեցություն: ՕրինակԳիքորըպատմվածքումգլխավորհերոսինապրումակցումը և խղճահարությունըսովորողներիմոտառաջացնում է օգնելուպահանջմունք: Խանութումաշխատողավելիմեծտարիքովտղաներիծաղրականվերաբերմունքըբացասաբար է ազդումընթերցողիվրա, և սկսումենխղճալԳիքորին: Աշակերտներըվերլուծելիսհակակրանքենարտահայտումայդկերպարնեիհանդեպ: Նույնվերաբերմունքն է բազազիկնոջ և հենցնրա՝ բազազԱրտեմիիհանդեպ: Միայնպառավդեդին է կարեկցումգյուղացիմիամիտտղային, և երեխաներընրանսիրումեն: Աշակերտներըհասկանումեն, թեինչքանկարևոր է

	անօգնականմարդունձեռքմեկնելը: Մեկնաբանությունը, թեբուլինգիականատեսդառնալուդեպքումինչվ արքագիծկդրսևորեին, շատհասկանալի է. Նրանքպատրաստենմիջամտելու և պաշտպանելուզոհին: Մեկայլմեթոդ է կենդանիներիկերպարներիօգտագործումըգրա կանությանմեջ, ինչպեսօրինակ «Մաուսը» գրաֆիկականնովելում, որըգրողներինհնարավորություն է տալիսբացահայտելուիրեններիցեղասպանությ անժամանակոճրագործների, անցորդների և զոհերիհարաբերությունները և հստակորենցույց է տալիսնացիզմիգիշատիչբնույթը: Կենդանիներիկերպարներիօգտագործումըոչմի այնօգնում է ամբողջականներկայացնելաշխատանքը, այլևընդգծում է գլխավորհերոսներիողբերգական փորձությունը և ի ցույց դնումպատերազմիցտուժածհասարակությանհ իերարխիան: Այսմեթոդընաևօգնում է ներկայացնելդաժանտեսարանները և պատմություններըկենդանիներիմիջոցով, որնառաջացնում է ապրումակցմանզգացողություն և արտացոլվումմարդկայինհարաբերությունների մակարդակումևս:

	«Մառուսը» պատմում է ԱրտՇպեյգելմանիհոր՝ Վլադեկիփորձառություններիմասին Օսվենցիմ համակենտրոնացմանճամբարում: Շպիգելմաննօգտագործում է կենդանիներինորպեսաշխարհիմասիննացիստ ականիհերարխիկտեսակետիփոխաբերություն ներ՝ հրեաները՝ մկները, գերմանացիները՝ կատուները, լեհերը՝ խոզերը և այլն՝ կապվածհրեականռասայիմասինՀիտլերիհայտ արարություններիհետ: Հայ գրականության մեջ նմանատիպ օրինակներից է ԱղասիԱյվազյանի «Շունը» պատմվածքը: Կերպարը այդպես էլ չկարողացավ հասկանալ, մարդկային դաժան վերաբերմունքի պատճառները : Շանկերպարովսովորողներըտեսնումենազնիվ, մաքուր, հավատարիմմարդուն, որըմիայնումիայնհալածանքներիարժանանում ՝ ի հակադրությունիրհավատարմության, ազնվության և բարության: Սովորողներըհասկանումեն,

	որիենցայնպեսչիկարելիվիրավորելուևեղացնել. դակարող է ճակատագրականլինել:

Վերիանվածա ըդյունքներ, եզրակացություններ, պատասխան հետազոտականիարցին	Հարցմանը մասնակցել են 11-12 տարեկան 20 աշակերտ՝ 12 աղջիկ և 8 տղա: Հարցաթերթիկը բաղկացած է երկու հիմնական հարցերից, որոնք նպատակ ունեն բացահայտելու երեխաների վերաբերմունքը բուլինգ երևույթի նկատմամբ: Հարցերն առաջարկում են

	ընտրովի պատասխաններ, որոնցից աշակերտները կարող են ընտրել միայն մեկը: Հարցաթերթիկում ներառված առաջին հարցը փորձում է պարզել երեխաների վերաբերմունքը բուլինգի նկատմամբ, հնարավորություն տալով ընտրել երեք տարբերակներից մեկը՝ դրական, բացասական, չեմ կարող ասել: Երկրորդ հարցը փորձում է պարզել, թե բուլինգի ենթարկվողի, այսինքն՝ զոհի կարգավիճակում հայտնվողի նկատմամբ ինչ վարքագիծ կդրսևորեն: Այս հարցի տարբերակները նույնպես երեքն են. միջամտություն՝ պաշտպանելու նպատակով, խուսափողական վերաբերմունք և չեմ կարող ասել: Ըստ առաջին հարցի պատասխանների և արդյունքների ամփոփման՝20 հարցվողներից միայն մեկն է դրական վերաբերվում բուլինգին: Բացասական վերաբերմունք են ցուցաբերում 14-ը, որոնցից 6-ը տղա են և 8-ը՝ աղջիկ: Հարցին պատասխան չունեին հարցվողներից հինգը, 4 աղջիկ և 1 տղա: Երկրորդ հարցին, այն է՝ միջամտելու և բուլինգի ենթարկվողին օժանդակելու մասին, հարցվողներից 11 հոգի պատասխանել են, որ կմիջամտեն և օգնության ձեռք կմեկնեն (5 տղա և 6 աղջիկ), 3 հոգի մտածում են, որ չեն միջամտի (2 աղջիկ և 1 տղա): Հարցվողներից հինգ աշակերտ չգիտեն; թե ինչպես կդրսևորեն իրենց տվյալ իրավիճակում (4 աղջիկ և 1 տղա):(տեսաաղյուսակ 1,2) Ըստ հարցման արդյունքների՝ իրազեկ և

տեղեկացված լինելու դեպքում երեխաների ճնշող մեծամասնությունը կօժանդակի և կաջակցի զոհի կարգավիճակում հայտնված ցանկացած անձի:
Եթե 12-13 տարեկան երեխան գիտի, թե ինչ է բուլինգը, կամա թե ակամա ինչ իրավիճակում են հայտնվում զոհերը, ապա նա հաստատ կդառնա միջամտող և պաշտպանող դիտորդ. թույլ և անօգնական մարդկանց երբեք չի թողնի միայնակ: Բնականաբար այս ուսումնադաստիարակչական գործընթացը ունի շարունակական բնույթ, և մենք դեռ կուսումնասիրենք ավելի բարդ ստեղծագործություններ և օրինակներ տարբեր ազգերի գրական երկերից:

Վերաբերմունք	Տղա	Աղջիկ
Դրական	1	-
Բացասական	6	8
Չգիտեմ	1	4

աղյուսակ 1

Վերաբերմունք	Տղա	Աղջիկ
Կմիջամտի	5	6
Չի միջամտի	1	2
Չգիտի	1	4

աղյուսակ 2

Այլտեղեկատվություն	

Օգտագործվածգրականությանցան
կ

1. ԹադեւոսյանԳ., Որակականսոցիալականհետազոտություններ. Տեսություն,մեթոդաբանությունեւմեթոդ:Ուսումնականձեռնարկ,Երեւան,Երեւանիհամալս. հրատ., 2006
2. Teachingmethodsoverview, https://fctl.ucf.edu/teaching-resources/teaching-strategies/teaching-methods-overview/, 1/07/2023
3. ՅՈՒՆԻՍԵՖ, «Երեխաներիկարծիքով…» հետազոտություն, https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/yv_brief_version_final_arm.pdf/, 2017
4. Panfilova, Valentina, et al. - "Adolescent Bullying Prevention Program in Educational Institutions: From Comprehensive Research to Modification." Journal of Social Studies Education Research 12.3 (2021): 343-367.

Հավելվածն
եր

Հաշվետվությանկցվ ածնյութեր • Հետազոտության գործիքներ (հարցաթերթիկներկ ամայլ) • Նկարներ • Արդյունքներ	

Հավելված 1.

1. **Ինչպե՞ս ես վերաբերվում բուլինգին:**

   Ա. դրական

   Բ. բացասական

   Գ. չեմ կարող ասել

2. **Չոհի նկատմամբ ինչ վարքագիծ կդրսևորես:**

   Ա. կմիջամտեմ՝ պաշտպանելու համար

   Բ. չեմ միջամտի, կշրջանցեմ

   Գ. չեմ կարող ասել

Հավելվածն
եր